

УДК 418.02

О. А. Новицька

**ФАХОВІ МОВИ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ І
ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
(на матеріалі юридичних текстів новогрецької мови)**

Переклад – реакція світової спільноти на велике розмаїття мов і культур, спроба дійти універсальності в розумінні змісту витворів [1, с. 15]. Дослідження загальних і перекладознавчих особливостей фахових мов загалом і юридичного дискурсу зокрема є першорядним завданням для перекладача. Виникає гостра потреба в якісних перекладах фахових текстів задля забезпечення не лише комунікації між фахівцями юридичної галузі, а й комунікації між професіоналами і непрофесіоналами. Сучасне перекладознавство стає дедалі прагматичнішим, намагаючись відповідати запитам суспільства, які вимагають чіткої та однозначної вербальної презентації. Питання фахової мови знаходиться в центрі уваги українських вчених: О. І. Чередниченко, В. І. Карабан, Т. Р. Кияк. Серед дослідників перекладознавчого аспекту юридичних текстів з новогрецької мови варто перш за все назвати А. А. Столярову, яка ґрунтовно з'ясувала комунікативно-прагматичні виміри новогрецьких законодавчих документів (на матеріалі кримінального, кримінально-процесуального кодексів Греції та інших юридичних текстів). Однак численність поглядів на розуміння складових феноменів фахових мов у лінгвістиці змушує шукати способи поєднання розбіжних та схожих тлумачень, які б відповідали потребам перекладознавства.

Метою дослідження є визначення принципів особливостей перекладу грецькомовних юридичних текстів з урахуванням специфіки таких текстів та фахової комунікації.

Прагматичні особливості впливають на оформлення текстів фахової мови і визначення прагматичних відношень тексту. Саме прагматика тексту перекладу диктує необхідні синтаксичні та семантичні зміни у тексті перекладу. Прагматика, або спрямованість текстів, виступає в чотирьох проявах: по-перше, текст оригіналу і текст перекладу мають однакову спрямованість, тобто реципієнти цих текстів говорять різними мовами; по-друге, оригінал може бути спрямований виключно на спільноту мови оригіналу; по-третє, оригінал і переклад попри певні розбіжності мають спільні, універсальні ознаки; по-четверте, текст оригіналу вже призначений для реципієнтів мови перекладу [2, с. 195]. Однак, здійснюючи переклад юридичного тексту, перекладач навмисно відступає від структурної і смислової відповідності між двома сторонами комунікації на користь їх рівноцінності в плані дії, що, своєю чергою, слід враховувати при виконанні перекладу. Крім того,

зустрічаються тексти із змішаною спрямованістю або спрямованість тексту оригіналу не відповідає спрямованості тексту перекладу.

Продовжуючи розгляд найважливіших елементів в діяльності перекладача фахових текстів, варто звернутися до фахових мов, дослідження яких розпочалися наприкінці 60-х років минулого століття. Найбільш відоме визначення фахової мови виглядає таким чином – «сукупність усіх мовних засобів, які застосовуються у фахово обмеженій сфері комунікації, аби забезпечити розуміння між людьми, які працюють у цій сфері» [1, с. 20].

Перш за все хотілося б звернути увагу на кінцівку цього визначення – вона передбачає, що комунікація має місце виключно серед експертів якоїсь сфери, які поділяють спільний фонд знань, а отже, і терміносистему, якою цей фонд знань послуговується. Проте досить часто на практиці відбувається також комунікація між представниками різних, почасти несуміжних сфер знань. Тут доцільно вести мову про певну «відкритість» фахової мови, яку забезпечує розроблена терміносистема, що відповідає можливим модусам комунікації стосовно цієї сфери знань, і яка дає доступ непрофесіоналам до участі у фаховій комунікації. Як приклад можна навести фахову мову юриспруденції, де такими зацікавленими особами інколи виступають клієнти, які досить часто не володіють фаховою лексикою, а отже, і відповідним фондом знань. Крім того, така відкритість допускає збагачення мови лексичним фондом інших суміжних фахових мов.

Було зазначено, що у фахових текстах фігура автора відходить на другий план, що дає змогу вести мову про деперсоніфікацію автора, в той час як на першому з'являються чітко визначені правила і принципи, якими керуються при укладанні текстів. Правила і принципи здебільшого встановлюють певні інституції, на які покладений обов'язок контролювати підвідомчу їм сферу. Особливістю інституційної комунікації є те, що, на відміну від необхідності передавання авторського стилю тексту оригіналу в тексті перекладу, при перекладі такого виду комунікації необхідно зважати на характерні ознаки такої комунікації в мові перекладу, оскільки інституціональні тексти зазвичай характеризуються певними правилами створення й оформлення [2, с. 197].

З урахуванням сказаного варто говорити і про компетенцію перекладача. О. Чередниченко у своїх працях згадував кілька видів компетенції перекладача. До наведених ним видів компетенції варто додати ще одну – а саме фахову компетенцію, під якою розуміємо знання не стільки про оточуючий світ, скільки про ту фахову галузь, в якій працює перекладач.

У технічному перекладі текст майже ніколи не обмежується власне собою, майже ніколи не можна розшифрувати, що значить те чи те слово, відштовхуючись тільки від слів та речень. Особливу вагу має значення, яке лише подекуди може залежати від контексту. В грецькій

фаховій літературі усталалося вживання таких термінів, як «знання про світ», «знання про предмет» та «фахові знання». На нашу думку, таке розмежування дає змогу ставити більш конкретні вимоги до перекладача та його кваліфікації.

Для перекладу фахових текстів останнім часом почали послуговуватися так званими програмами пам'яті перекладів (англ. *Translation Memory*), які широко використовують на Заході і поступово починають запроваджувати в Україні. За допомогою програми можна створити базу паралельних текстів. Накопичення перекладів, які зберігаються у пам'яті перекладів, створює феномен *перекладацької гіпертекстуальності*. В інформатиці він позначає таке подання тексту, коли зміст його розкривається не лише після прочитання від початку до кінця (так звана лінеарність тексту), а завдяки можливості переходу з одного місця у тексті до іншого через так звані посилання, які відсилають до певних місць як у межах тексту чи документа, так і до іншого документа. Відтак, здійснюючи пошук того чи того терміна або уривка тексту, перекладач водночас здійснює пошук за всіма підключеними термінологічними базами та базами паралельних текстів.

Фахові тексти характеризуються, зокрема, образністю, яку визначає відповідний вид фахових знань. Образність фахових текстів – передумова здійснення персоніфікованого дискурсу. Фактично це означає, що якщо записати усну комунікацію між прокурором, адвокатом, засудженим і перекладачем, то результатом стане текст. Водночас у процесі реалізації усний текст викликав персоніфіковані дискурси, які за своїм обсягом були різні у цих чотирьох учасників комунікації.

Більше того, переважна більшість текстів є продуктом системи, оскільки вона задає основні ознаки тексту, а автор відповідає за другорядні. У певних «нормованих» текстах вплив системи колись визначив їхню форму, яка не змінюється впродовж тривалого часу, чекаючи на наступну пертурбацію.

Якщо зміна форми має місце, то це відбувається не через якісь вищі сили системи, а завдяки доробкам людей, що працюють у цій галузі. До них належать і перекладачі. Створюючи завдячуючи своїм перекладам корпус текстів однієї тематики, який набуває загальнонаціонального поширення, перекладачі сприяють тому, що, як наслідок, змінюється взаємозв'язок не лише між сегмент → текст, а й система → сегмент → автор та, в більш широкому масштабі, сегмент → суспільство, що має набагато серйозніші наслідки для системи, приміром для сусідніх сегментів створення текстів та перекладу їх [3, с. 47]. При цьому стає значущою регулятивна роль держави, яка сприяє уникненню згаданої розпорошеності.

Слід зауважити, на будь-якому етапі опрацювання тексту оригіналу і тексту перекладу перекладач може припуститися помилок, однак здебільшого перекладача звинувачують у помилках мовних. Часто ці помилки стають не наслідком недостатньої мовної підготовки

перекладача, а недостатньої перекладацької підготовки, оскільки перекладач – це не лише знавець мови, а й експерт з комунікації, комунікація ж не обмежується виключно усним чи письмовим текстом. Відтак варто вести мову про власне *перекладацькі помилки*. Слід виокремлювати три типи помилок: *прагматичні помилки*, які випливають з недостатнього врахування прагматики мови перекладу; *культурні помилки*, що є наслідком неправильної адаптації тексту до норм і усталених правил, та *формальні помилки* як результат недостатнього дотримання формальних вимог [3, с. 56].

Стосовно перекладу юридичних текстів і фахових текстів загалом перш за все необхідно визначити яку функцію виконуватиме перекладений текст. Безумовно, чисті типи текстів трапляються не так вже й часто, прикладом, інформативні можуть мати апелятивні чи експресивні моменти, однак завжди в наявності буде одна домінанта. Функція тексту визначає відповідним чином структуру, семантику, лексику, граматику, стиль тексту перекладу, а також відповідні перекладацькі стратегії. Саме такий комплексний підхід дає змогу позбутися недоліків перекладознавчих досліджень, що оперують статистичними даними.

Здійснюючи аналіз найбільш поширених та значущих поглядів на проблематику перекладу фахових текстів, вважаємо, що дана галузь передбачає не лише роботу з текстом оригіналу, а й вимагає залучення додаткових понять, серед яких чільне місце посідають дискурс, фахова мова, інституційна комунікація. У дослідженні було здійснено спробу проілюструвати можливості і підходи до перекладу фахових текстів юридичної галузі зокрема і фахових текстів загалом залежно від комунікативної ситуації та прагматичної спрямованості тексту перекладу.

Перспективним уявляється детальніше дослідження особливостей структурування, сприймання та подання фахових текстів даної фахової мови, інших фахових мов та їхніх субмов з позиції лінгвістики тексту, когнітивістики, антрополінгвістики, соціолінгвістики, психолінгвістики, що сприятиме повномасштабному аналізу відповідних фахових текстів з огляду на проблеми, що виникають під час роботи з ними перекладача.

Список використаної літератури

- 1. Ковалева К. И.** Оригинал и перевод: два лица одного текста / К. И. Ковалева. – М. : Всероссийский центр переводов, 2001. – 160 с.
- 2. Макєєв К.** Деякі особливості перекладу німецької фахової мови фармацевтики / К. Макєєв // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Київ, 2006. – Випуск 10. – С. 193 – 198.
- 3. Столярова А. А.** Комунікативно-прагматичні виміри новогрецьких законодавчих документів (на матеріалі кримінального, кримінально-

процесуального кодексів Греції та інших юридичних текстів): дис. ... канд.. філол. наук: 10.02.14 / А. А. Столярова. – К., 2007. – 176 с.

Новицька О. А. Фахові мови як об'єкт перекладознавчих і лінгвістичних досліджень (на матеріалі юридичних текстів новогрецької мови)

Стаття присвячена визначенню принципів особливостей перекладу грецькомовних юридичних текстів з урахуванням специфіки таких текстів та фахової комунікації. У роботі з'ясовується черговість дій перекладача у перекладі юридичних текстів, виокремлюється прагматична роль текстів, що впливає на добір відповідних лексичних, граматичних та стильових одиниць. Дається ґрунтовне тлумачення функції тексту, яке визначає відповідним чином структуру, семантику, лексику, граматику, стиль тексту перекладу, а також відповідні перекладацькі стратегії.

Ключові слова: переклад, фахова мова, дискурс, юриспруденція, прагматика.

Новицкая О. А. Профессиональные языки как объект переводческих и лингвистических исследований (на материале юридических текстов новогреческого языка)

Статья посвящена определению принципиальных особенностей перевода грекоязычных юридических текстов с учетом специфики таких текстов и профессиональной коммуникации. В работе выясняется очередность действий переводчика в переводе юридических текстов, выделяется прагматичная роль текстов, что влияет на отбор соответствующих лексических, грамматических и стилистических единиц. Дается основательное толкование функции текста, которое определяет соответствующим образом структуру, семантику, лексику, граматику, стиль текста перевода, а также соответствующие переводческие стратегии.

Ключевые слова: перевод, грамотная речь, дискурс, юриспруденция, прагматика.

Novitskaya O. A. Professional Language as an Object of Linguistic Research (on the material of the legal texts of the new Greek language)

The article is devoted to the definition of the main features of the translation legal texts taking into consideration the specifics of such texts and professional communication. In the work it turns out the priority actions of the translator in the translation of legal texts, stands out pragmatic role of the texts, which influences the selection of the appropriate lexical, grammatical and stylistic units. We give a thorough explanation to the text that identifies the appropriate structure, semantics, vocabulary, grammar, style, text translation, and the relevant translation strategies.

Key words: translation, literate speech, discourse, jurisprudence, pragmatics.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Недайнова І. В.

УДК 81'373.46.001.4

А. Б. Павлюк

ВЕРОНІКА ЧЕРНЯХІВСЬКА: ЗАКАТОВАНИЙ ТАЛАНТ ЕПОХИ «РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ»

Дослідження творчості окремих перекладачів знаходиться у переліку питань, які вивчає історія перекладу, яка, у свою чергу, входить у десятку основних аспектів перекладознавства.

Вивчаючи життя і творчий шлях перекладачів епохи «розстріляного відродження», нас зацікавила постать Вероніки Черняхівської – української поетеси і перекладача з п'яти європейських мов, яку Ю. Хорунжий у своїх есеях-парсунах «Шляхетні українки» назвав «зрубаною гілкою древа Старицьких».

О. Кірієнко, вивчаючи щоденники яскравої постаті нашої історії, зазначала, що перші згадки про неї з'явилися у публікаціях представників української діаспори у зв'язку з постаттю її матері. І лише з 1990 р., у зв'язку з поверненням до наукового та публіцистичного обігу імен репресованих членів родини Старицьких, до долі Вероніки Черняхівської звернувся Ю. Хорунжий, присвятивши їй кілька статей та розділ у книзі [1, с. 362]. Проте, біографія і творчий доробок В. Черняхівської потребують детального вивчення, оскільки ряд важливих моментів так і залишаються в тіні. Вищезазначений факт і є метою нашого дослідження. На цьому тлі вважаємо, що одним з першочергових завдань є вивчення усіх можливих матеріалів для висвітлення долі Вероніки Черняхівської як символу долі української інтелігенції.

Джерельну базу для вивчення біографії та творчого доробку В. О. Черняхівської можна поділити на 3 групи: 1. Щоденники, листи, записники, чернетки, рукописи творів і перекладів письменниці, які, як особистий архів, збережені у фондах Музею видатних діячів української культури і як частина архіву Старицьких-Черняхівських-Стешенків. 2. Судово-слідчі документи – справа арешту Вероніки Черняхівської у зв'язку з процесом «Спілки визволення України» 1929 р., справа арешту 1938 р. (у двох томах) і слідчі справи інших представників родини. 3. Спогади про родину Черняхівських, які містять інформацію щодо долі Вероніки Черняхівської [1, с. 362 – 363].